

ANDREJ VLADIMIROVIČ KURPATOV
RDEČA TABLETKA.
ZAZRI SE RESNICI V OČI!

AKADEMIJA RAZUMA –

ĐOKTOR ANDREJ KURPATOV

RDEČA

TABLETKA.

ZAZRI SE

RESNICI

V OČI!

**KNJIGA ZA INTELEKTUALNO MANJŠINO
NIKAKOR NI PRIMERNA ZA TISTE,
KI KANIJO BITI ZARADI ČESARKOLI UŽALJENI**

KAZALO

PREDGOVOR	7
OPOZORILO	11

PROTISLOVJE / PRVO POGlavJE **18**

NEPRIJETNA RESNICA	22
NA KREDIT NE GRE	29
»SKRIVNOST USPEHA«	34
PROTI ZDRAVI PAMETI	39
BRITANSKA KRALJICA	43
MOŽGANI PAČ NISO NEUMNI	49
ILUZIJA ZAVESTI	54
METAFORA ZA MOŽGANE	59
METAZAVEST	65
PARADOKS	73

NAKLJUČNOST / DRUGO POGlavJE **79**

PRIJATELJ PARADOKSOV	85
TABULA RASA	89
IZVOR VREDNOT	94
CENA SRAMU	99
OSEBNOSTI NI	104
OZRETI SE NASE	110
ODVISNOST	114
KAJ SMO TOREJ?	119
ZAKONITOST	124

OBILJE IZBIRE / TRETJE POGLAVJE	132
DRUŽBENA UTOPIJA	138
NAGONSKE OSNOVE	144
LJUBEZEN IN SMRT	149
VOLJA DO MOČI	159
RESNICA O ŽELJI	167
USODA / ČETRTO POGLAVJE	176
IMETI IN BITI	178
PRVI OD SPODAJ	184
SKRITE ŽELJE	191
PROIZVODNJA UŽITKOV	198
NAJ RAZMIŠLJAJO MOŽGANI	205
NE HITITE!	217
DEJSTVA NE LAŽEJO	223
ZAKAJ?	228
ZAKLJUČEK	232

Andrej Vladimirovič Kurpatov

Rdeča tabletk.
Zazri se resnici v oči!

Naslov izvirnika

Красная таблетка. Посмотри правде в глаза! / Андрей Курпатов
Капитал; СанктПетербург; 2018

Imetnik avtorskih pravic:

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=32481440

Izdala:

Založba Cangura, Ljubljana
www.cangura.si

Prevod:

Nina Drašler

Urednica:

Maja Tomšič

Prelom:

Cangura

Naklada:

Tisk na zahtevo

Leto izida: 2023

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
612.82:159.922
159.955

KURPATOVI, Andrej Vladimirovič

Rdeča tabletk. Zazri se resnici v oči! / Andrej Vladimirovič
Kurpatov. - Ljubljana : Aero Print, Cangura, 2023

Prevod dela: Krasnaja tabletk. Posmotri pravde v glaza!

ISBN 978-961-95539-6-1

COBISS.SI-ID 149935363

PREDGOVOR

Knjiga o tem, kako nas možgani zavajajo in kako se z njimi pogoditi.

Ta knjiga vam bo všeč, če ...

- *čutite, da svet ni tako preprost, kot o njem govorijo laiki;*
- *razumete, da ste vi svoji možgani in da se jih morate za uresničitev svojih namenov naučiti uporabljati;*
- *želite razumeti, kako se vaši možgani odločajo, in naposled najti tisto, kar je za vas resnično pomembno.*

Rdeča tabletko je koristno intelektualno čtivo za ljudi, ki so znanstvena dejstva pripravljeno jemati z vso resnostjo in se ne otepajo resnice samo zato, ker ne laska njihovemu samoljubju.

Pomembna dejstva

Rdeča tabletko, prva poljudnoznanstvena knjiga Andreja Kurpatova v zadnjih 10 letih, je plod obsežnega in resnega proučevanja.

Zaradi avtorjevega edinstvenega talenta, da jasno, razumljivo in uporabno opisuje znanstvene raziskave, so njegove knjige prodane v skupni nakladi že več kot pet milijonov izvodov in prevedene v osem tujih jezikov.

Rdeča tabletko znanstveno znanje o nevrobiologiji spreminja v privlačno intelektualno popotovanje in učinkovito prakso. Vsi prijemi, predstavljeni v knjigi, so bili preizkušeni v sklopu projekta Akademija razuma.

Rdeča tabletko:

- *vam bo razkrila najpomembnejše znanstvene raziskave na področju nevrofiziologije, ki vam bodo pomagale razumeti delovanje možganov, in vas naučila, kako jih uporabljati pri pomembnih nalogah;*
- *razumeli boste, zakaj se vam zdi, da za druge naredite več kot oni za vas;*
- *naučila vas bo razumeti vedenje in motive drugih ljudi ter sodelovati z njimi;*
- *pomagala se vam bo znebiti protislovij in ugibanj o namenu in smislu življenja;*
- *spoznali boste, kaj v resnici želite in kako to doseči.*

Prijatelju, ki me je prepričal, naj napišem to knjigo.

Tudi tisoč milj dolga pot se začne s prvim korakom.

Lao Ce

Resnični svet ni takšen, kakršen se nam dozdeva, da je.

Gledamo ga skozi prizmo svojih občutkov, izkušenj in abstraktnih stališč. Toda ta »prizma« je zgolj različica dogodkov, medtem ko nam je pristna resničnost skrita.

Vse, kar mislimo, čutimo in doživljamo, je iluzija, nekakšna halucinacija, ki jo proizvajajo naši možgani. V celoti smo pogojeni z vzgojo in kulturo, ki sta nas izoblikovali.

Zdi se nam, da smo rezultat lastne zavestne izbire, v resnici pa smo le naključen proizvod. Ustvaril nas je družbeni stroj, ki se je sam zapletel v lastne predsodke, laži in odkrito nevednost.

Vsak od nas ima zato občutek, da ne živi svojega življenja. Vsak želi biti boljši, kot je. In vsi si želimo živeti bolje, pa ne vemo, kako.

Mučijo nas osamljenost in notranja praznina, nesmiselnost lastnega obstoja in hrepenenje po nečem velikem. Trpimo zaradi pomanjkanja ciljev in neizpolnjenih želja, lastnih fantazij in zablod.

Trpimo zaradi drugih ljudi, hkrati pa jim trpljenje tudi povzročamo. Iskreno mislimo, da so za vso našo bedo krivi oni. Prepričani smo, da nas ne razumejo, ne ljubijo in ne cenijo. Da, o tem smo prepričani. In popolnoma enako oni mislijo o nas.

Vseskozi so nam govorili o sreči, uspehu in ljubezni. Toda nihče nas ni posvaril, da so radostna občutja kratkotrajna, da se tisto, kar imamo za uspeh, lahko takšno zdi le od daleč in da se vsaka strast konča z razočaranjem.

Vrsto let sem bil svetovalec tako imenovanih »bogatih in slavnih«: zvezdnikov šovbiznisa in kinematografije, politikov in akademikov, direktorjev največjih podjetij in poslovnežev s Forbesovega seznama.

Toda delal sem tudi z otroki iz zavetišč ter pomagal žrtvam nasilja in psihiatričnim bolnikom.

Sprejemal sem vernike in dvomljivce, pa tudi pripadnike sekt in blazneže, ki so se imeli za svetnike. Zdravil sem tako samomorilce kot zločince, tako zasvojenca z drogami kot preživela žrtve terorističnih napadov.

Med mojimi pacienti so bili pisarniški delavci, znanstveniki, športniki, glasbeniki, novinarji, vozniki tramvaja ...

Ne vem, ali je sploh kaj, česar kot zdravnik in raziskovalec še nisem videl. In ne vem, kaj bi me danes še lahko presenetilo.

To je bilo dolgo potovanje. Prav mogoče je, da sem iskal na napačnih krajih, res pa je, da nikjer nisem našel sreče. Še huje – našel nisem niti upanja.

Da, slišal sem cel kup besed, ki naj bi pojasnile vse, toda videl nisem niko- gar, ki bi mu te besede pomagale.

Ne razumemo niti sebe niti sveta, v katerem živimo. Tega nas nikoli niso uči- li. Človeštvo se iz roda v rod zgolj prilagaja okoliščinam in si izmišlja laskave laži, ko ustvarja mite o »Človeku«, ki ga nikoli ni bilo in ga nikoli ne bo. Tako se seveda nič ne spremeni.

Prežema nas živalski strah pred lastno »cesarjevo« goloto. In pripravljeni smo poklekniti pred vsakršno iluzijo, da se nam le ne bi bilo treba soočiti z resnico o sebi. Tako se je bojimo, da ne opazimo niti dejstev niti lastne groze.

Edino, v čemer se je človeštvo zares izmojstrilo, sta samohvala in samoopra- vičevanje. Medtem ko tišči glavo v pesek, sramežljivo zardeva, v zadregi menca in se vseskozi pretvarja, se je znanost ustavila na robu brezna in se zazrla vanj.

Zdaj vemo, kaj je resničnost, kaj je človek in kaj je naše življenje. Domne- vam, da tistim s slabimi živci vse to ne bo všeč. Toda ta naloga jim že tako ni pisana na kožo.

Naj povem naravnost in odkrito: ne vem, ali boste po tem, ko boste izve- deli tisto, kar morate vedeti, res našli srečo. Toda brez te resnice upanja za nas sploh ni.

Cilja ne morete doseči, če imate v rokah napačne karte. In tudi tisoč milj dolga pot se začne s prvim korakom.

Sicer pa, če ne bi verjel v uspeh, se te knjige sploh ne bi lotil.

OPOZORILO

*Resnično, resnično povem vam:
če pšenično zrno
ne pade v zemljo in ne umre, ostane samo;
če pa umre, obrodi obilo sadu.*

Janezov evangelij, 12:24

Če je v vašem življenju vse v redu, če ste z vsem zadovoljni, če vam je vse všeč in »problemov ni«, potem nikar ne posegajte po tej knjigi.

Ne vem, ali sploh obstajajo ljudje, pri katerih je »vse v redu«, toda če obstajajo, morda niso pri zdravi pameti. Če pa se sami res prištevate mednje, naj vam dam dobronameran nasvet: zaprite to knjigo, jo zavrzite ali podarite komu drugemu. Čim dlje od greha.

Vsak od nas ima pravico, da izbere svojo »tabletko«: nekdo se bo odločil za rdečo – tableto resnice, nekdo pa za modro – tableto iluzije in nevednosti. Modre vam, mimogrede, sploh ni treba izbirati; ta nam je dodeljena tako rekoč privzeto. Za rdečo pa se morate odločiti, jo pogoltniti in nato prestati težaven proces notranjega spreminjanja.

Odgovornost je seveda na strani tistega, ki izbira.

Podobo rdeče tabletko sem si izposodil iz filma Matrica. Seveda pa obstaja še veliko drugih lepih metafor – denimo znamenita Platonova votlina ali Chuang Tzujev metulj.

Toda ker rdečo tabletko poznajo mnogi, naj bo pač tabletko.

Če je kdo morda pozabil, za kaj gre v filmu bratov Wachowski (zdaj resda že sester Wachowski, saj sta pred kratkim spremenila spol), naj to povzamem v nekaj besedah.

Heker Neo (igra ga tedaj še mladi Keanu Reeves) ima v življenju občutek, da »nekaj ni v redu«. V svetu okoli sebe čuti nekaj podtahnjene-ga – kot da je vse nekako neresnično, čudno in narobe.

Kmalu se izkaže, da so Neovi sumi upravičeni: ljudje živijo v navidezni resničnosti, v Matrici, njihova telesa pa so zaprta v kapsule in imajo funkcijo baterij, ki z energijo oskrbujejo gigantski sistem nadmočne umetne inteligence.

Preden se Neo prvič znajde na drugi strani Matrice, med njim in Morfejem (vodjo lokalnega uporniškega gibanja) poteka dialog, ki je v trenutku, ko se je film pojavil na velikih platnih, postal kulten in je že zdavnaj razčlenjen na vrsto citatov.

Matrica (citat)

– Verjetno se počutiš kot Alica med padanjem skozi zajčjo luknjo, – pravi Morfej. – Naj pojasnim, zakaj si tu. Tu si, ker si nekaj doumel. Tega ne moreš izraziti, toda to čutiš. Vse življenje si čutil, da s svetom nekaj ni v redu; čudna misel, ki pa je ni mogoče pregnati. Je kot trn v možganih. Spravlja te ob pamet. Ne da ti miru. Prav to te je pripeljalo k meni. Razumeš, o čem govorim?

– O Matrici?

– Bi rad izvedel, kaj je to? Matrica je povsod. Obdaja nas. Tudi zdaj je ob naju. Vidiš jo, ko gledaš skozi okno ali vključiš televizor. Čutiš jo, ko delaš, greš v cerkev, plačuješ položnice. Cel svet, potegnjen čez oči, da bi prekril resnico.

– Kakšno resnico?

– Da si samo suženj, Neo. Tako kot vsi si tudi ti že od rojstva vklenjen. Od rojstva si v ječi, ki je ne moreš zaznati ali se je dotakniti. V temnici razuma. Oh, nemogoče je pojasniti, kaj je Matrica ... To moraš spoznati sam. Ni še prepozno, da si premisliš. Potem poti nazaj ne bo več ...

Dialog se konča s »ponudbo, ki je ni mogoče zavrni«: »Če vzameš modro tabletko,« ga opozori Morfej, »bo pravljice konec. Zbudil se boš v svoji postelji in verjel, da so bile to le sanje. Če vzameš rdečo tabletko, pa boš vstopil v čudežno deželo. Pokazal ti bom, ali je zajčja luknja res globoka. Zapomni si: ponujam zgolj spoznanje resnice, nič drugega.«

Neo seveda izbere rdečo tabletko in nato se vse odvija tako, kot se v tovrstnih zgodbah o rešitelju, izbrancu ali superjunaku pač mora.

Prestane vrsto preizkušenj, tvega svoje življenje in celo umre ... A vse se konča srečno – s čarobnim vstajanjem, porajanjem čudežev in zmagobrega nad zlom.

Ironija je v tem, da se gledalcu nekako ponuja izhod iz Matrice, toda v resnici se znajde sredi prave pravljice s preprosto versko zgodbo.

Kulisa se je resda spremenila; to ni več starodavna Galileja, po kateri se sprehaja Kristus, temveč se kiberodrešenik zdaj bojuje z umetno inteligenco. Toda bistvo zgodbe ostaja nespremenjeno.

Miti, ki jih je polna resnična Matrica – ne filmska, temveč vaša in moja –, so presenetljivo trdoživi. Vsakršen poskus, da bi jih razkrinkali, ima ravno nasproten učinek: naša vera v lastne zablode se samo še okrepi.

Film Matrica poustvarja po vsej verjetnosti največji mit človeštva: napočila bo ura prihoda nekoga dobrega in vsemogočnega, da nas reši. Čarovnik bo pomahal s čarobno paličico ...

Smešno, ampak v to res verjamemo. Vsak od nas, tudi vi. Mnogi se tega seveda ne zavedajo, toda vsi verjamejo.

Temelj naše nerazumne vere v rešitelja je banalen otroški kompleks: ko smo bili majhni, smo vedno pričakovali pomoč staršev. Karkoli se nam je zgodilo, so morali priti in nas rešiti. Zdaj smo odrasli, toda refleks je ostal – še naprej čakamo.

Čakamo, ne da bi vedeli, kaj. Boljše čase. Trpimo, skrbimo in se bojimo – kot nekoč ponoči, v tisti otroški posteljici. Čakamo, da bomo rešeni trpljenja. Čakamo, da se vse uredi, sestavi in popravi. Verjamemo v to fantazijo in nič ne zmore omajati naše vere.

Ampak »rdeča tabletk« , ki vam jo ponujam jaz, še zdaleč ni tabletk religije ali Morfeja iz Matrice. Nasprotno, pri njiju je prav modra tista, ki pomirja. Rdeča tabletk ne prinaša veselja in ima grenak okus.

Pozorno poslušajte: nihče ne bo prišel ali priletel, da bi vas rešil.

Imate samo svoje življenje, in to je vse. Trajalo bo toliko in toliko let (koliko, ne veste ne vi ne jaz) in preživeli ga boste tako, kot ga pač boste. Potem pa bo v hipu vse izginito. Puf! In umrli boste. Zelo kratko in ne prav veselo potovanje.

Kako boste preživeli to življenje? To je vaš lasten glavobol. Roko na srce, nikogar drugega ne zanima. Lahko jadikujete, obupujete, negodujete in razbijate posodo. Izvolite! Zaradi tega vam ne bo nič lažje in tudi vašega položaja to ne bo spremenilo.

Veliki ruski filozof je dejal: »Le v popolni samoti se nam lahko zgodita dve stvari: smrt in razumevanje.« Umremo sami in do razumevanja lahko prodremo le z lastnim umom. Drugi ne bo umrl za nas, drugi ne bo doumel za nas. Vse, kar ponujam, je možnost poznavanja, uvida, razumevanja. Ampak samo možnost. Ne zanašajte se na čudeže.

Knjiga ne razkriva preprostih receptov v slogu naredi to in ono, pa se ti bo vse izšlo. Ne bo se izšlo. Noben nasvet ne deluje, dokler ne dojamete bistva zadeve. Ne nasedajte poceni trikomi. Razmišljanje je naloga vsakogar, njegova lastna. Sam vam lahko ponudim zgolj dejstva. Kaj boste storili z njimi? To veste le vi.

Če boste to knjigo brali kot nekakšno leposlovje, da bi pač zapolnili čas, od nje ne boste imeli prave koristi. Morda se vam bo zdela prijetna popestritev. Toda razumeli ne boste ničesar.

Povsem mogoče je, da prav zdaj med prebiranjem teh vrstic razmišljate: moj bog, kakšna banalnost! Seveda vse to veste tudi brez mene. Toda vedeti je nekaj drugega kot razumeti.

Nekdo ve, kaj je resnica, da se lahko pred njo skriva, nekdo drug pa se zazre globoko vanjo, da bi spremenil svoje življenje.

Ne hitite. Za trenutek odložite knjigo in razmislite.

Razmislite o tem, da boste umrli in vas nihče ne bo rešil.

Razmislite o svojem življenju, ki mineva hitro, polno nepotrebnega hitenja in nesmiselnih skrbi. Ne morete iz tega začaranega kroga.

Če ste ob tem začutili strah, če ste ob tem začutili resnično osamljenost, je zidove vaše ječe še mogoče porušiti. To pomeni, da je drugačno življenje – življenje, kakršno v resnici potrebujete –, še vedno mogoče.

Ampak to je le priložnost. Nič več. Tableto bo treba pogoltniti. Pomagam vam lahko le tako, da vam ponudim kozarec vode. Pa tudi če bi hotel: smrt in razumevanje ne dopuščata tuje navzočnosti.

Ko boste okusili rdečo tabletko in jo skremženi pogoltnili, boste zares razumeli, da je svet okoli vas gledališče senc. Vse, v kar smo se navadili verjeti, je zgolj iluzija, resnice pa ne pozna nihče.

Rdeča tabletko vas bo žgala v želodcu, vam povzročala zgago in do-dobra pretresla vaše črevesje. Bolelo bo, predvsem pa tega ne boste va-jeni. Toda za slabimi novicami so na vrsti dobre.

Vaši strahovi, predsodki in samopomilovanje bodo, podobno kot že-lodčni encimi, rdečo tabletko raztopili. Njene sestavine bodo prešle v kri in vaše oči se bodo prvokrat odprle.

Spoznali boste, da so vaše predstave o samih sebi, o vaši osebnosti, življenju in drugih ljudeh zgolj utvara, slepilo in prazna lupina. Začeli se boste rojevati znova – za drugačno, novo in tokrat resnično življenje. Tisto, ki bo zares vaše.

Resnica je kot sonce: gledati vanj je boleče, toda nesmiselno bi ga bilo zanikati. A da bi našli tisto, kar iščete, morate najprej izgubiti tisto, kar imate. Vem, da se zdi strašljivo, ampak takšna je pot. Lahko pa ostane-te tam, kjer ste.

Ni še prepozno, da si premislite. Pozneje poti nazaj morda ne bo več ...

Marsikaj bo zvenelo nenavadno in celo neprizanesljivo. Če ne želite doživljati močnih občutkov, knjige ne berite. Ne obljubljam pomiritve in ne bom vas trepljal po glavi.

Ali boste resnico o sebi in življenju sprejeli ali pa se boste vrnili k utvari, ki ste se jo navadili sprejemati kot resničnost.

Nisem Odrešenik in moje besede nimajo nikakršnega verskega prizvoka. Vseeno mi je, kako boste preživeli svoje življenje. In še zda-leč ne želim, da bi mi preprosto verjeli na besedo; to bi bilo popolnoma nesmiselno in zadeva ne deluje tako.

Vse, kar lahko storim, je to, da vam pokažem prava vrata. Toda ali jih boste odprli? Ne vem. Morda vsega skupaj zgolj ne znam dovolj dobro pojasniti, morda pa ... na to pač niste pripravljani.

Obljubim lahko le eno: govoril bom resnico. Nekega dne boste tudi sami dozoreli zanjo. Čeprav je povsem mogoče, da bo tedaj že prepoz-no za kakršnekoli spremembe.

Opomba

Za epigraf k svojemu Opozorilu sem si izposodil besede, ki jih pripisujejo Jezusu Kristusu: »Resnično, resnično povem vam: če pšenično zrno ne pade v zemljo in ne umre, ostane samo; če pa umre, obrodi obilo sadu.«

Misel je še kako resnična in niti ni pomembno, čigava je. Če se želimo spremeniti, če si želimo drugačnega življenja, se bo temu, ki ga imamo zdaj, treba odreči. Pripravljeni moramo biti na žrtev in izgubiti to, kar imamo. Tudi sami sebe.

To misel so vseskozi ponavljali tako budisti kot sufiji, tako filozofi kot mistiki. O tem sta pisala Kierkegaard in Nietzsche. Mislim, da bi se z njo strinjala celo Darwin in Einstein. Dokler se oklepamo starega, novo ne bo prišlo. Dokler hočemo sedeti na dveh stolih hkrati, bomo ždeli sredi luknje, praznine in nič.

Neki moj znanec, ki je duhovnik (in, naj pripomnim, zelo pameten človek), je dejal: »Vera je zgolj vprašanje vere.« Vera se nanaša na tiste stvari, o katerih ne moremo vedeti ničesar. Ali verjamete ali ne, je vaša osebna izbira. Tu ni mogoče ničesar dokazati, še manj pa ovreči.

Edino, kar je mogoče zanesljivo poznati, so znanstvena dejstva.

Boga seveda ni mogoče izmeriti z merilnimi napravami. Toda ob pomoči tehnologij fMR in CT¹ lahko vidimo, kaj se dogaja denimo v možganih katoliških redovnic med molitvijo. Takšno študijo sta izvedla nevrofiziologa Andrew Newberg in Mark Waldman.

Znanstveniki so proučevali tudi možgane budističnih menihov med prehajanjem v nirvano, možgane posvetnih ljudi med ukvarjanjem z jogo in meditacijo, pa tudi možgane prostovoljcev, od katerih so zahtevali dolgo in enolično ponavljanje nesmiselnega besedila.

Ne vem, ali se vam bo tole zdelo nenavadno, toda v vaših možganih se ne glede na to, ali se pogovarjate z Bogom,

¹ Sodobni metodi za proučevanje delovanja možganov: fMR – funkcijska magnetna resonanca, CT – računalniška tomografija (angl. computed tomography).

se razblinjate v nirvani, po večerji meditirate ali zgolj mlaticite prazno slamo, aktivirajo ista področja. Verjemite torej v tisto, kar vam ustreza. Pri tem pazite le, da ne boste spet nasedli prevari.

Govoril bom o nečem, kar od vas ne zahteva nikakršne vere, temveč zgolj zdravo presojo, znanstven pristop in prizadevanje, da bi razumeli. Prav zato se mi sploh ne zdi pomembno, čigava je tista lepa misel, če si zasluži, da se nad njo zamislimo.

V nadaljevanju vam bom sem in tja priporočil tega ali onega avtorja, katerih knjige osvetljujejo našo naravo, razvijajo mišljenje in nam pomagajo živeti tako, da ne bi, kot so govorili nekoč, »boleče obžalovali brezciljno preživetih let«.

PROTISLOVJE / PRVO POGlavJE

Za to, da bi prodrli v bistvo vsakdanjih pojavov, je potreben zelo nevsakdanji um.

Alfred North Whitehead

Preden se spustimo po zajčji luknji, nekaj razjasnimo.

Psiholog Harry Bahrick je s kolegi izvedel naslednji eksperiment. Študente drugega letnika univerze so prosili, naj se spomnijo svojih zaključnih šolskih ocen iz matematike, fizike, zgodovine in drugih predmetov.

Je kaj takega mogoče pozabiti že v dveh letih? No, vsega se verjetno res ni mogoče spomniti; odgovori so bili točni samo v 70 odstotkih primerov. Toda zanimivo ni to, temveč porazdelitev deležev: študenti so se spomnili 89 odstotkov svojih petic, 69 odstotkov štiric, 51 odstotkov trojk in samo 29 odstotkov dvojok.

Seveda je prijetneje govoriti o tem, kakšen odličnjak si bil.

Toda: študente so opozorili, da bodo njihove odgovore primerjali z njihovimi dejanskimi spričevali. Za to so od njih pridobili celo pisno soglasje! Potemtakem so študenti vedeli in razumeli, da bo morebitna prevara zagotovo razkrita. Lagati torej ne bi bilo smiselno.

Sicer pa niti niso lagali. Tako so se pač spominjali.

To je znanstveno dejstvo: tisto, kar si zapomnimo, vemo ali mislimo, ni povezano z dejanskim stanjem stvari, pač pa s tem, kakšno igro z nami igrajo naši možgani. Ti se nočejo spominjati slabega – in voilà, tega se pač ne spomnite!

Kaj pa naše znanje, naše izkušnje in pridobljene predstave o svetu?

Hilke Plassmann se je s kolegi odločila preizkusiti poklicne sommelierje. Vzeli so eno in isto vino, ga raztočili v steklenice in poslali na pokušino. Na eni od steklenic je bila napisana cena 90 dolarjev, na drugi

pa 10 dolarjev. Kaj mislite, da se je zgodilo? Vsi sommelierji so brez pridržkov priznali, da je vino iz steklenice za 90 dolarjev boljše kot vino za 10 dolarjev.

Toliko o vaših poklicnih spretnostih. Že izmišljen cenik vas lahko zavede in vse postavi na glavo. Ste še vedno presenečeni nad pogostostjo zdravniških napak ali nad tem, da je glavni vzrok prometnih nesreč in tehnoloških katastrof človeški dejavnik? Jaz na vašem mestu ne bi bil, saj je tudi naše znanje – na žalost – pogojno.

Navsezadnje so naše misli – naša svetinja! – to, kar mislimo, kako doživljamo dogodke, kakšen odnos imamo do drugih ... Menite, da se je na vse to vedno mogoče zanesti?

Psihologi pod vodstvom Nobelovega nagrajenca Daniela Kahnemana so proučili tudi to. Študente so razdelili v dve skupini: v prvi so vsem podarili skodelico za kavo z logotipom univerze, predstavniki druge pa niso dobili ničesar.

Nato so srečne lastnike skodelic »podjetja« vprašali, za koliko so jih pripravljene prodati. Tistim, ki sreče z darilom niso imeli, so medtem zastavili vprašanje, za kolikšen znesek bi bili takšno skodelico pripravljene kupiti.

»Prodajna« cena se je od »nakupne« razlikovala kar dvakratno! To pomeni, da se vam neka stvar, če jo že imate, zdi najmanj dvakrat dražja od cene, ki ste jo zanjo pripravljene plačati. Ponavljam, govorimo o enem in istem predmetu.

Kako vam je všeč ta »logika«? Ta tako imenovana »zdrava pamet«?

Tovrstnih eksperimentov, ki so v svojem bistvu enaki, je na tisoče. Tale ni bil nobeno naključje in ne gre le za konkretne preizkušance, kot so študenti ali sommelierji. Gre za vse nas in za to, kako smo narejeni.

Da, edino, kar nam je resnično uspelo, je samoprevara.

Če bi vse te udeležence v eksperimentu postavili pred dejstvo in rekli »poglejte, prijatelji, ustrelili ste kozla«, mislite, da bi nemudoma zardeli in v zadregi prikimali? »Ah, seveda, kako nerodno ...«

Kje pa! V vseh podobnih položajih udeleženci eksperimenta hitijo pojasnjevati, da so bili napačno razumljeni, da niso mislili tako in da bi morali eksperimentatorji upoštevati še vrsto drobnih odtenkov, ki so jih prezrli.

Da, svoje napake, svoje spodrsaljaje, svojo neumnost, svoje zablode in svoj položaj (pa naj ste v njem še tak idiot in zguba) bomo branili do poslednje kaplje krvi. In verjeli bomo v blodnje, ki smo jih ustvarili sami.

Priznajmo si resnico: ne potrebujemo resnice.

Ne želimo biti tisti, ki se moti. Ne želimo, da bi nam pod nos metali protislovja, ki jih – s tolikšnim trudom, iznajdljivostjo in strastjo – ustvarjamo sami.

Najbrž si mislite, da se to dogaja vsem drugim, le vam ne? To je zgolj še en primer samoprevare. Dogaja se ves čas in z vsemi – brez izjeme!

Zdaj pa opravimo kratek preizkus. To je pomembno.

Ste zadovoljni s svojim življenjem?

Odgovora nihče ne bo zapisoval in preverjal, zato ni nobene potrebe po tem, da bi goljufali in svoje pobožne želje predstavljali kot resničnost. Tudi stremljenje k pretirano objektivnemu odgovoru ne bo prineslo prave koristi.

Samo iskreno si priznajte, kako je ...

Predpostavljam torej, da ste – vsaj zdaj – govorili resnico, edino resnico in nič drugega kot resnico. In ker na svetu ni človeka, ki bi mu lastno življenje zares ustrezalo, je vaš odgovor očitno nikalen – »ne, nisem«.

Roko na srce, vsak med nami bi si želel drugačnih rezultatov pri delu, ki ga opravljamo, drugačnih odnosov, drugačnih vtisov in še mnogo vsega drugega. Želimo si, da bi bilo naše življenje napolnjeno s smislom, toda napolnjeno je z vsem drugim. Takšna je pač resnica.

Dobro, drugo vprašanje: ste pri svojih odločitvah in nasploh pri vsem, kar mislite o svojem življenju, zvesti samim sebi? Tudi tokrat vas prosim, da ne odgovarjate »na splošno«, »teoretično« ali po načelu »odvisno od zornega kota«, temveč da naravnost in odkrito poveste, kako je.

Če ne trpite za hujšo obliko depresije (ti bolniki o sebi navadno menijo, da niso za nobeno rabo), bi odgovor moral biti pritrديلen. Navsezadnje, kako bi se lahko motili o tistem, kar ste desetkrat premislili in stokrat izmerili? Strinjam se.

In zdaj – bingo! – rezultat našega testa.

Prva možnost: pri prvi točki ste se zlagali, da imate zares krasno, bombastično življenje in ste resnično srečni. Za to se lahko zahvalite svojemu pravilnemu razmišljanju in genialnim odločitvam!

Druga možnost: v resnici ste nesrečni, toda to hkrati pomeni, da o svojem življenju ne razmišljate ustrezno. Pri sprejemanju odločitev vas vodijo larifari, vsesplošna samoprevara in popolna iluzija.

Trik je v tem, da na obe vprašanji ni mogoče odgovoriti pritrdilno: da, nesrečen sem, in da, razmišljam pravilno. Ne; ali drži prvo ali drugo. Eden od vaših dveh odgovorov je bil zagotovo napačen. Tretjega ni na voljo.

Svojo odločitev je namreč nesmiselno šteti za pravilno, če ste zaradi nje nesrečni. Vendar nikoli ne mislimo tako! Še več, bolj nesrečen ko postaja človek, bolj vneto in goreče bo zagovarjal svoja prepričanja, mnenja in stališča (toda le do trenutka, ko nastopi v takšnih primerih neizogibna depresija).

In nasprotno, srečnejši ko je človek, bolj se zaveda, da gre zgolj za njegovo osebno mnenje, dopušča celo možnost, da se moti, in se ne trudi pretirano, da bi dokazal svoj prav.

Samo nesrečnež mora vedno imeti prav; srečen človek se tega občutka ne oklepa. Pri tem je ravno hlepenje po lastnem prav, tako značilno za nesrečne ljudi, glavni vzrok njihove nesreče.

To imam v mislih, ko pravim, da smo popolnoma slepi za protislovja in da je ta slepota strašljivo nevarna.